

Ιωαννίδης Άρης

Μελαγχολία
Ιάσωνος Κλεάνδρου

Κ. Π. Καβάφης

Λογοτεχνία Γ' Λυκείου

Φιλολογικό & Οικονομικό

Φροντιστήριο Μ.Ε.

1ο σπουδαστήριο: Τοπάλη 15 - Δημητριάδος,

2ο σπουδαστήριο: Κ. Καρτάλη 28 - Δημητριάδος, Βόλος,

τηλ. 24210 - 23227, 6976796234

Φροντιστήριο Μ.Ε.
Φιλολογικό & Οικονομικό

Ιωαννίδης Άρης
Ντανοπούλου - Ιωαννίδου Όληγα

1^ο σπουδαστήριο: Τοπάλη 15-Δημητριάδος (3^{ος} όροφος)
2^ο σπουδαστήριο: Κ. Καρτάλη 28-Δημητριάδος (1^{ος} όροφος)
τηλ.: 24210 23227, κιν.: 6976 796234

© Άρης Ιωαννίδης
Σχεδιασμός εξωφύλλου: schooltime.gr

Κ.Π.Καβάφης
Μελαγχολία Ιάσωνος Κλεάνδρου

Κωνσταντίνος Π. Καβάφης (Αλεξάνδρεια 1863 - 1933)

Ο Κωνσταντίνος ήταν το ένατο και τελευταίο παιδί του Πέτρου Ι. Καβάφη (Κωνσταντινούπολη 1814 - Αλεξάνδρεια 1870), μεγαλέμπορου βαμβακιού από φαναριώτικο γένος. Το 1870 με τον θάνατο του πατέρα Καβάφη αρχίζει, ουσιαστικά, η σταθερή πορεία της οικογένειας προς την οικονομική κρίση. Το 1872 η Χαρίκλεια Καβάφη μετακομίζει με τα παιδιά της στην Αγγλία όπου και θα παραμείνουν τα επόμενα έξι χρόνια. Ο μικρός Καβάφης σπουδάσει σε αγγλικό σχολείο όπου και διδάσκεται την αγγλική γλώσσα αλλά παράλληλα μαθαίνει και ελληνικά και γαλλικά.

Το 1882, στη διάρκεια της αιγυπτιακής εξέγερσης κατά των Αγγλων, πηγαίνει με την οικογένειά του για τρία χρόνια στην Κωνσταντινούπολη, στο σπίτι του φαναριώτη παππού του, Γεωργάκη Φωτιάδη.

Τον Οκτώβριο του 1885, ο Καβάφης γυρίζει στην Αλεξάνδρεια μαζί με τη μητέρα του και τους αδελφούς του, Αλέξανδρο και Παύλο. Με την επιστροφή του εγκαταλείπει την αγγλική υπηκοότητα (που είχε αποκτήσει ο πατέρας του στα 1850) και παίρνει την ελληνική.

Τα πρώτα χρόνια μετά την επιστροφή στην Αλεξάνδρεια είναι μια περίοδος προσαρμογής. Ο Καβάφης αρχίζει να εργάζεται, όχι ακόμη συστηματικά, αλλάζοντας διάφορα επαγγέλματα όπως του δημοσιογράφου, του μεσίτη στο Χρηματιστήριο Βάμβακος και του άμισθου γραμματέα στο Γραφείο Αρδεύσεων, όπου και θα προσληφθεί ως έκτακτος έμμισθος υπάλληλος το 1892 και θα εργαστεί μόνιμα εκεί επί τριάντα χρόνια, μέχρι το 1922. Αν κάτι εντυπωσιάζει στη ζωή του είναι η απόλυτη αφοσίωση στο έργο του. Από τα 256 σωζόμενα ποιήματά του, τα 100 έχουν κατά τρόπο άμεσο ή έμμεσο ως θέμα τους την ίδια την ποίηση.

Κατηγορίες ποιημάτων του Καβάφης:

Ιστορικά, Φιλοσοφικά, Ηδονικά ή Αισθησιακά.

Τα Ιστορικά ποιήματα εμπνέονται κυρίως από την ελληνιστική περίοδο, και στα περισσότερα έχει εξέχουσα θέση η Αλεξάνδρεια.

Τα αισθησιακά ποιήματα, που είναι και τα πιο λυρικά.

Τα φιλοσοφικά ποιήματα ονομάζονται από άλλους "διδασκτικά".

Φάσεις του έργου του Καβάφη:

α) 1884-1894: πρώιμη φάση (ρομαντισμός)

β) 1894-1903 (συμβολισμός)

γ) 1900-1933 (ποιητικός ρεαλισμός)

"Μελαγχολία του Ιάσωνος Κλεάνδρου· ποιητού εν Κομμαγηνή· 595 μ.Χ."

Τό γήρασμα τοῦ σώματος καί τῆς μορφῆς μου
εἶναι πληγή ἀπό φρικτό μαχαῖρι.
Δέν ἔχω ἐγκαρτέρησι καμιά.
Εἰς σέ προστρέχω Τέχνη τῆς Ποιήσεως,
πού κάπως ξέρεις ἀπό φάρμακα·
νάρκης τοῦ ἄλγους δοκιμές, ἐν Φαντασίᾳ καί Λόγῳ.

Εἶναι πληγή ἀπό φρικτό μαχαῖρι.-
Τά φάρμακά σου φέρε Τέχνη τῆς Ποιήσεως,
πού κάμνουνε - γιά λίγο - νά μή νοιώθεται ἡ πληγή.

ΤΟ ΕΙΔΟΣ

Το ποίημα γράφτηκε τον Αύγουστο του 1918 και δημοσιεύτηκε το 1921, όταν ο ποιητής ήταν 58 ετών. Πρόκειται για εσωτερικό μονόλογο του Κ. Καβάφη. Εκφράζει την οδύνη του για τα

Ιωαννίδης Αρης

γηρατειά. Το θέμα του γήρατος το πραγματεύτηκε και στα ποιήματα «Πολύ σπανίως» και το «Κατά τες συνταγές αρχαίων ελληνοσύρων μάγων».

Ανήκει στην κατηγορία των φιλοσοφικών ποιημάτων και μάλιστα στην υποκατηγορία των τεχνικών ποιημάτων ή ποιημάτων για την ποίηση.

Έχει ψευδοϊστορικό πλαίσιο, καθώς το πρόσωπο που λειτουργεί ως αφηγητής είναι φανταστικό.

«Ωστόσο το ποίημα είναι κάτι περισσότερο από φιλοσοφικό, είναι τραγικό. Κάθαρση αριστοτελική του ποιητή με τη βοήθεια της τέχνης του. Μοτίβο που χρησιμοποίησε σε μεγάλη κλίματα και ο Γκαίτε και που οι ρίζες του φτάνουν ως τον «Κύκλωπα» του Θεόκριτου».

Λογοτεχνικές επιδράσεις που εντοπίζονται στο ποίημα.

Ο Καβάφης τοποθετείται μόνον τυπικά στα όρια της γενιάς του 1880. Στην αρχή επηρεάζεται από το ρομαντισμό, στη συνέχεια από τον παρνασσισμό και κατόπιν από το συμβολισμό. Στην περίοδο της ωριμότητας (1911 και εξής) στρέφεται οριστικά στο ρεαλισμό.

ΑΦΗΓΗΤΗΣ

Αφηγητής στο ποίημα, είναι ο Ιάσων Κλεάνδρος. Δεν είναι πραγματικό πρόσωπο, αλλά προσωπείο, που χρησιμοποίησε ο Κ. Καβάφης στα ποιήματά του.

Η αφήγηση είναι πρωτοπρόσωπη.

Η οπτική γωνία του αφηγητή έχει εσωτερική εστίαση.

Χρησιμοποιεί β' πρόσωπο

ΓΛΩΣΣΑ - ΜΕΤΡΙΚΗ

Η γλώσσα του ποιήματος είναι η δημοτική με λίγα στοιχεία καθαρεύουσας.

Λιτότητα, δε χρησιμοποιεί πολλά εκφραστικά μέσα.

Το ποίημα αποτελείται από δύο στροφές με άνισο αριθμό συλλαβών.

Οι στίχοι είναι ιαμβικοί, ανισοσύλλαβοι και ανομοιοκατάληκτοι..

ΥΦΟΣ

Στην πρώτη ενότητα, στους στίχους 1-3 το ύφος είναι πεζολογικό.

Στους στίχους 4-6 γίνεται λυρικό.

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΚΑΒΑΦΙΚΗΣ ΠΟΙΗΣΗΣ

Η ποίησή του Καβάφης είναι έντονα προσωπική.

1. Ιδιότυπη γλώσσα (κράμα δημοτικής και καθαρεύουσα με πολιτικούς ιδιωματισμούς, ψυχρή, σχεδόν καθημερινή)
2. Ανισοσύλλαβοι – ελεύθεροι στίχοι.
3. Έλλειψη ομοιοκαταληξίας (Η ομοιοκαταληξία, όταν υπάρχει, συχνά δίνει την αίσθηση της ειρωνείας).
4. Ιαμβικός ρυθμός¹.
5. Σύνταξη απλή .
6. Πεζολογικό ύφος, λιτό, με διδακτικό τόνο. Απουσιάζουν οι λυρικές και πομπώδεις εξάρσεις. Πρόκειται για ποίηση αντι-λυρική , συχνά πεζολογική
7. Η χρήση προσωπείου ή ψευδοϊστορισμός
8. Ρεαλισμός.
9. Η δραματικότητα, η θεατρικότητα – το θεατρικό στοιχείο
10. Λιτός λόγος, με ελάχιστα επίθετα (κυρίως κοσμητικά επίθετα).
11. Εξαιρετικά σύντομα ποιήματα.
12. Μεγάλη σημασία στα σημεία στίξης
13. Υπαινικτικότητα.

¹ ιαμβικός -ή -ό [iamvikós] E1 : (μετρ.) που έχει σχέση με τον ίαμβο ή που αποτελείται από ίαμβους: ~ ρυθμός. Ιαμβικό μέτρο. ~ στίχος, ίαμβος. Δεκαπεντασύλλαβος ~ στίχος, πολιτικός. Οι ιαμβικοί στίχοι τονίζονται σε όλες τις ζυγές συλλαβές ή σε μερικές από αυτές. || Αρχαία ελληνική ιαμβική ποίηση, είδος λυρικής ποίησης.

14. Στοχαστική διάθεση.
15. Το ενδιαφέρον για τα μικρά και τα ασήμαντα .
16. Απουσιάζει η φύση, η αισιοδοξία.
17. Δε γράφει παρορμητικά ελέγχει απόλυτα το λόγο του.
18. Ερωτισμός, μνήμη, διέγερση της φαντασίας.
19. Ο στωικισμός
20. Η διακειμενικότητα.
- 21.. Προτιμά την αντικειμενική αφήγηση.
23. Κυρίαρχος ο ρόλος της ιστορίας , κυρίως της ελληνιστικής περιόδου)

ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ ΤΟΥ ΤΙΤΛΟΥ

Αρχικά, ο Κ. Καβάφης έδωσε στο ποίημα τον τίτλο «**Μαχαίρι**».

Κατόπιν αντικατέστησε τον τίτλο αυτό με τον υπάρχοντα.

Πρόκειται για έναν από τους πιο εκτενείς τίτλους των ποιημάτων του.

Παρέχει πληροφορίες για:

- τον αφηγητή του ποιήματος («Ιάσωνα Κλεάνδρου· ποιητού»)
- τη συναισθηματική κατάστασή του («Μελαγχολία»)
- τον τόπο («εν Κομμαγηνή»)
- και το χρόνο («595 μ. Χ.») γραφής του ποιήματος.

- Με τη λέξη «Μελαγχολία» δηλώνεται η ψυχική κατάσταση του ποιητή
- Στη συνέχεια αναφέρεται ο αφηγητής, ο Ιάσων Κλεάνδρος² και είναι ποιητής. Δεν είναι υπαρκτό πρόσωπο, είναι πρόσωπο φανταστικό. Πρόκειται για ακόμα ένα από τα πολλά προσώπια που χρησιμοποιεί ο Κ. Καβάφης .
- Η Κομμαγηνή είναι ένα πολύπαθο κρατίδιο στα βορειοανατολικά της Συρίας: Ήταν ανεξάρτητο από το 164 π.Χ. έως το 72 μ. Χ. Το 595 μ. Χ., έγινε τμήμα της βυζαντινής αυτοκρατορίας και από το 638 μ. Χ. πέρασε στην κατοχή των Αράβων.
- Η ημερομηνία «595 μ.Χ.» παραπέμπει σε μια περίοδο απόλυτης παρακμής και συμπίπτει με τη φθορά του ποιητή. Αν παραλείψουμε το 9, μας μένει το 55, που ήταν η ηλικία του Κ. Καβάφη, όταν έγραψε το ποίημα.

Στον τίτλο υπάρχει *αρχαιοπρέπεια*(χρήση της γενικής ονόματος, της ομοιόπτωτης παράθεσης, εμπρόθετου προσδιορισμού του τόπου και μια χρονολογικής ένδειξης)

Με την χρήση αυτού του προσωπίου ο Κ. Καβάφης κατόρθωσε να αποστασιοποιηθεί από το θέμα που πραγματεύεται στο ποίημα και, να αποκτήσει αντικειμενικό χαρακτήρα και διαχρονικότητα.

---

² Ο Ιάσων Κλεάνδρου υπήρξε φανταστικό πρόσωπο και το όνομά του πιθανώς με πολλή προσοχή κατασκευασμένο (Ιάσων < ιάομαι=θεραπέυω, Κλεάνδρου<κλέος=δόξα +ανήρ)

"Είναι ένας από τους εκτενέστερους τίτλους ποιημάτων που έγραψε ο Καβάφης. Όχι χωρίς λόγο, γιατί το ιστορικό άλλοθι αυτού του εσωτερικού μονολόγου περιορίζεται στον τίτλο, και έτσι η ταύτιση των δύο ποιητών γίνεται σχεδόν αναπόφευκτη. Ο Καβάφης άρχισε να γράφει το ποίημα πιθανότατα στα 1918, δηλαδή σε ηλικία 55 ετών, με τίτλο "**Μαχάιρι**". Το θέμα της ποίησης ως νηπενθού³ φαρμάκου συμπυκνώνεται ασύγκριτα στον στίχο: "*Νάρκης του άλγους δοκιμές, εν Φαντασία και Λόγω*".
(Γ.Π.Σαββίδης, Μικρά Καβαφικά, τόμος πρώτος, Ερμής, 1985, σελ. 293-294).

---

³φυτό που ο χυμός του διώχνει τις έγνοιες'

ΕΝΟΤΗΤΕΣ ΕΡΓΟΥ:

1η ενότητα: στ. 1-6. Ο αφηγητής θέτει το πρόβλημα δηλώνοντας παράλληλα και τη συναισθηματική του κατάσταση.

Στη συνέχεια αναφέρει τον τρόπο αντιμετώπισης του συγκεκριμένου προβλήματος.
Τίτλος ενότητας: Η οδύνη των γηρατειών και η αποστροφή στην Τέχνη της Ποίησης.

2η ενότητα: στ. 7 –9. Ο αφηγητής προσπαθεί να αντιμετωπίσει το πρόβλημα .

Τίτλος: Η επίκληση στην Τέχνη της Ποίησης.

ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΟΙΗΜΑΤΟΣ

1η Ενότητα

• *Τό γήρασμα τοῦ σώματος καί τῆς μορφῆς μου.* Μοτίβο των γηρατειών.

Παρουσίαση των αιτιών της μελαγχολίας του, το γήρας. Το ρήμα γηράσκω είναι εναρκτικό, σημαίνει «αρχίζω να γίνομαι γέρος». Τα πρώτα σημάδια της φθοράς έχουν εμφανιστεί.

Κάτι για το οποίο θλίβεται ο Κ. Καβάφης είναι η φθορά, όχι ο θάνατος, καθώς ο τελευταίος αντιμετωπίζεται σαν ένα φυσικό φαινόμενο για τον ποιητή.

• Είναι πληγή από φρικτό μαχαίρι. Ο αφηγητής παραλληλίζει το γήρας με πληγή από μαχαίρι.

Το μαχαίρι συμβολίζει το χρόνο, που αφήνει ανεξίτηλα τα σημάδια του. Το γήρας του προκαλεί θλίψη και δηλώνεται με τις λέξεις: «πληγή, φρικτό⁴, μαχαίρι».

Ο αφηγητής σε αυτό το στίχο κάνει χρήση μεταφοράς και υπαλλαγής (πληγή από φρικτό μαχαίρι =πληγή φρικτού μαχαιριού).

Τα παρακάτω κείμενα προέρχονται από τη διδακτορική διατριβή της **Βογιάννου, Ζωής** (2004, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης (ΑΠΘ)), Το επίθετο στον Καβάφη.

⁴ "Φρικτό": Μοναδικό επίθετο του ποιήματος που επαναλαμβάνεται, μία φορά στην πρώτη στροφή και μία στη δεύτερη. Προσδιορίζει το ίδιο ουσιαστικό ("μαχαίρι") και ως ονοματικό σύνολο τοποθετείται και τις δύο φορές στο τέλος του στίχου. Στην πρώτη περίπτωση αυτονομείται (β' στίχος) με τελεία και στη δεύτερη με τελεία και παύλα (α' στίχος).

Με την τριπλή παύση (τέλος στίχου, τελεία, τελεία και παύλα) και την πρόταξη του προβάλλεται εξαιρετικά το νόημα του επιθέτου, όπως και με την επανάληψη. Προβάλλει όμως και ένα ουσιαστικό που έτσι κι αλλιώς προκαλεί από τη φύση του φρίκη. Η θέα ενός μαχαιριού προκαλεί φρίκη γιατί προκαλεί πληγές. Η μελαγχολία του Ιάσωνος βρίσκεται σε κάποια αντίφαση-ειρωνεία με τον πόνο που προκαλεί ένα φρικτό μαχαίρι, γιατί μ' αυτό προκαλούνται πιο έντονα συναισθήματα από τη μελαγχολία, συγχρόνως όμως θέλει να δείξει ο ποιητής πόσο πονάει το γήρασμα του σώματος και της μορφής, δημιουργώντας έτσι μια κλιμάκωση ανιούσα που περιγράφει την αργή και σταδιακή διαδικασία του γήρατος, κάτι που πονάει λίγο λίγο και βασανιστικά, γιατί "νιώθεται" στην κάθε στιγμή και σε κάθε σημείο του σώματος η φθορά.

Μορφή, σύνταξη και ποιητική λειτουργία (σελ. 22 και 211).

Ο ποιητής είναι ένας χρήστης της γλώσσας "ιδιό-μορφος"... Και όσον αφορά τη χρήση του επιθέτου, ο ίδιος ο ποιητής edήλωσε ότι "η τέχνη είναι να δώσεις όλα αυτά μόνο με ουσιαστικά κι αν χρειαστεί ένα επίθετο πρέπει να είναι το αρμόζον". Αυτή η τελευταία λέξη του ποιητή είναι που έχει σημασία στη χρήση του Επιθέτου και την αποτελεσματικότητά του.

"Φρικτό": Μοναδικό επίθετο του ποιήματος που επαναλαμβάνεται, μία φορά στην πρώτη στροφή και μία στη δεύτερη. Προσδιορίζει το ίδιο ουσιαστικό ("μαχαίρι") και ως ονομαστικό σύνολο τοποθετείται και τις δύο φορές στο τέλος του στίχου. Στην πρώτη περίπτωση αυτονομείται (β'στίχος) με τελεία και στη δεύτερη με τελεία και παύλα (α'στίχος).

Με την τριπλή παύση (τέλος στίχου, τελεία, τελεία και παύλα) και την πρόταξη του προβάλλεται εξαιρετικά το νόημα του επιθέτου, όπως και με την επανάληψη. Προβάλλει όμως και ένα ουσιαστικό που έτσι κι αλλιώς προκαλεί από τη φύση του φρίκη. Η θέα ενός μαχαιριού προκαλεί φρίκη γιατί προκαλεί πληγές. Η μελαγχολία του Ιάσωνος βρίσκεται σε κάποια αντίφαση-ειρωνεία με τον πόνο που προκαλεί ένα φρικτό μαχαίρι, γιατί μ' αυτό προκαλούνται πιο έντονα συναισθήματα από τη μελαγχολία, συγχρόνως όμως θέλει να δείξει ο ποιητής πόσο πονάει το γήρασμα του σώματος και της μορφής, δημιουργώντας έτσι μια κλιμάκωση ανιούσα που περιγράφει την αργή και σταδιακή διαδικασία του γήρατος, κάτι που πονάει λίγο λίγο και βασανιστικά, γιατί "νιώθεται" στην κάθε στιγμή και σε κάθε σημείο του σώματος η φθορά.

• Δέν έχω εγκαρτέρηση καμιά.. Η κατάσταση αυτή είναι αφόρητη για τον ποιητή. Είναι απελπισμένος . Οι δυο αρνήσεις εκφράζουν το πλήρες συναισθηματικό του αδιέξοδο («Δέν, καμιά»).

• Είς σέ προστρέχω Τέχνη τῆς Ποίσεως ... Προσωποποίηση της ποίησης και αποστροφή σε αυτή. «Η ποίηση είναι γι' αυτόν μια υψηλή παρηγοριά, που κατευνάζει το άλγος της φθοράς με την μνημονική αναδρομή».

• Πού κάπως ξέρεις από φάρμακα... Νάρκης τοῦ άλγους δοκιμές, ἐν Φαντασία καί Λόγω. Ο αφηγητής γνωρίζει ότι η ποίηση δεν είναι πανάκεια. Το μόνο που μπορεί να του προσφέρει είναι μια προσωρινή αναλγησία: «λίγο, φάρμακα, νάρκης». Οι εμπρόθετοι προσδιορισμοί «ἐν Φαντασία καί Λόγω» αναφέρονται στα φάρμακα της Ποίησης. Η Φαντασία βοηθά τον ποιητή να συλλάβει την ιδέα κι ο Λόγος, τον βοηθά να εκφράσει αυτήν την ιδέα.

Νάρκης τοῦ άλγους δοκιμές: Σχήμα Υπερβατό. Οι δύο όροι «νάρκης» και «δοκιμές» αποχωρίζονται με την παρεμβολή τοῦ άλγους και έτσι τονίζονται.

Θεματικός άξονας 1^{ης} ενότητας: Τα γηρατειά και οι επιπτώσεις τους στο σώμα και στην ψυχή - η τέχνη της ποιήσεως ως φάρμακο στα δεινά των γηρατειών με όπλα τη φαντασία και το λόγο.

2η Ενότητα.

- Είναι πληγή από φριχτό μαχαίρι. Επανάληψη του δεύτερου στίχου (εμφατικά, συνεκτικά, μεταξύ των δύο ενοτήτων)
- Τά φάρμακά σου φέρει Τέχνη τῆς Ποίσεως. Ο αφηγητής επικαλούμενος την Τέχνη της Ποίσεως περνά στην αντιμετώπιση του προβλήματος. Αυτή είναι ειδοποιός διαφορά ανάμεσα στην αποστροφή και τη επίκληση.
- Πού κάμνουνε – για λίγο – νά μή νιώθεται ή πληγή. Επανάληψη της έννοιας του «κάπως» της πρώτης ενότητας.

Θεματικός άξονας 2ης ενότητας: Ο χρόνος και ο φόβος των γηρατειών αποτελούν την αιτία προσφυγής στην τέχνη.

Σύμφωνα με τον καθηγητή Δ. Ράιο: «Η Μελαγχολία του Ιάσωνος Κλεάνδρου διαποτίζεται ολόκληρη από ειρωνεία. Ο φανταστικός ποιητής Ιάσων Κλεάνδρου σκέπτεται σαν τον ομώνυμο μυθικό αρχηγό της Αργοναυτικής εκστρατείας και **καταφεύγει στη δική του Μήδεια, την Ποίηση**, αναζητώντας τα νηπενθή φάρμακα που θα γλυκάνουν, έστω για λίγο, τον αβάσταχτο πόνο από το φριχτό μαχαίρι της φθοράς του χρόνου. Ουσιαστικά έχουμε ένα **διπλό "ειρωνικό" προσωπείο**, καθώς ο Καβάφης κρύβεται πίσω από τον Ιάσωνα Κλεάνδρου, που με την σειρά του λειτουργεί ως μάσκα του μυθικού Ιάσωνα».

Απόψεις μελετητών:

Κ. Π. Καβάφης, «Μελαγχολία του Ιάσωνος Κλεάνδρου ποιητού εν Κομμαγηνή· 595 μ.Χ.»

Από μόνη της η πράξη της δημιουργίας είναι μέγιστη απόλαυση κι ευτυχία. Η Τέχνη της Ποιήσεως είναι πολύτιμο βάλαμο που κάνει «να μη νιώθεται η πληγή» («Μελαγχολία του Ιάσωνος Κλεάνδρου ποιητού εν Κομμαγηνή· 595 μ.Χ.», 1918, 1921). Ακόμη πιο ευτυχής είναι ο καλλιτέχνης που η τέχνη του βρίσκει δρόμο στην καρδιά του αναγνώστη κι οι μορφές που έπλασε εμψυχώνουν τη νέα γενιά – «με την δική του έκφανση του ωραίου συγκινούνται». («Πολύ σπανίως», 1911, 1913). **Σόνια Ιλίνσκαγια, Κ. Π. Καβάφης, Οι δρόμοι προς το ρεαλισμό στην ποίηση του 20ου αιώνα, Κέδρος, 1983, σ. 215.**

Αρκεί να θυμηθούμε το «Πολύ σπανίως» (γρ. 1911, δημ. 1913), το «Μελαγχολία του Ιάσωνος Κλεάνδρου» (γρ. 1918, δημ. 1921) και το «Κατά τες συνταγές αρχαίων ελληνοσύρων μάγων» (δημ. 1931), για να νιώσουμε την πρόοδο του βιώματος του γήρατος στον Καβάφη. **Γ. Π. Σαββίδης, Μικρά Καβαφικά, τομ. Β, Ίκαρος, σ. 152**

Αρχίζω από τον τίτλο. Το ποίημα κάλλιστα θα μπορούσε να επιγραφεται: «Μελαγχολία του Κωνσταντίνου Καβάφη ποιητού εν Αλεξανδρεία· 1921 μ.Χ.». Χρήση λοιπόν, του ποιητικού προσωπίου, ταύτιση του Καβάφη με τον φανταστικό ποιητή του. Στον πρώτο στίχο έχουμε το μοτίβο των γηρατειών που τοποθετούνται στο σώμα και στη μορφή του ποιητή. Η ύπαρξη δύο λέξεων αρκετά συναφών (σώμα/μορφή) και η γνωστή αντιπάθεια του Καβάφη για την περιττολογία, με οδηγεί στο συμπέρασμα πως η λέξη μορφή είναι πιο πολυεδρική απ' όσο φαίνεται με την πρώτη ματιά. Πιστεύω πως αντιδιαστέλλεται με τη λέξη σώμα, υπονοώντας την ψυχική μορφολογία του ποιητή. Στο δεύτερο στίχο υπάρχει η λέξη πληγή, που επαναλαμβάνεται άλλες δυο φορές σε καίρια σημεία του ποιήματος, ίσως γιατί είναι η χαρακτηριστικότερη μορφή φθοράς στο ανθρώπινο σώμα. Το φριχτό μαχαίρι είναι βέβαια ο χρόνος. Δεν έχω εγκαρτέρηση καμιά. Αδυναμία του ποιητή να παρηγορηθεί ή να υπομείνει. Στον επόμενο στίχο υπάρχει η λύση: η προσφυγή στην Τέχνη της Ποιήσεως που κάπως ξέρει από φάρμακα. Σημειώνω τη λέξη κάπως και το εμφαντικό – για λίγο – που βρίσκεται στον τελευταίο στίχο. Αυτόματα αναιρούν τη λύση παρουσιάζοντάς την πρόσκαιρη και περιστασιακή. Άλλωστε, οι προσδιοριστικές λέξεις φάρμακα και νάρκης υποβάλλουν άμεσα στον αναγνώστη την εντύπωση της πρόσκαιρης, της μη οριακής θεραπείας. Η ποιητική πράξη λειτουργεί σαν ναρκωτικό. Η διαδικασία της φθοράς παρουσιάζεται αναπόφευκτη και παραβάλλεται με αγιάτρευτη αρρώστια της θνητής ανθρώπινης φύσης. Απόπειρες, λοιπόν νάρκωσης του πόνου με τη Φαντασία και το Λόγο. Ας σταθούμε λίγο σ' αυτές τις δύο έννοιες. Σίγουρα η Φαντασία (με κεφαλαίο) δεν υπαινίσσεται πλαστική ή δημιουργική φαντασία. Μάλλον πρόκειται για αναπαραστατική φαντασία, μ' άλλα λόγια για ένα είδος παραμορφωμένης μνήμης. Όλη η ποίηση του

Καβάφη χαρακτηρίζεται από την έντονη τάση για επιστροφή στο παρελθόν, από την έντονη αναζήτηση ήχων από την πρώτη ποίηση της ζωής μας, από την αγωνία να βρεθεί το απόσταγμα το καμωμένο κατά τις συνταγές αρχαίων Ελληνοσύρων μάγων που θα επαναφέρει κάτι αβέβαιες μνήμες ικανές να ναρκώσουν το σύγχρονο πόνο.

Με τον Λόγο έχουμε μια αναγωγή του προβλήματος στο χώρο της μεταφυσικής. Ο Λόγος, ως γνωστικό μέσο του απόλυτου, υπήρξε η βάση πολλών φιλοσοφικών θεωριών και μάλιστα των Επικούρειων, που τ' όνομά τους συνδέθηκε αρκετές φορές με την καβαφική ποίηση. Αν ο Καβάφης απέδιδε στον όρο την έννοια της λογοτεχνίας, δεν μπορούμε να το ξέρουμε με σιγουριά. Βέβαιο είναι ότι μέσα στα (διόλου στενά) καλούπια της λέξης μπορούν να χωρέσουν αρκετές ερμηνείες.

Αν χρειαστεί να εντάξουμε το συγκεκριμένο ποίημα σε μία από τις καβαφικές ομάδες θα πρέπει να το τοποθετήσουμε στα φιλοσοφικά ποιήματα ή «της σκέψεως». Ωστόσο, το ποίημα είναι κάτι περισσότερο από φιλοσοφικό είναι τραγικό. Κάθαρη αριστοτελική του ποιητή με τη βοήθεια της τέχνης του. Μοτίβο που χρησιμοποίησε σε μεγάλη κλίμακα και ο Γκαίτε που οι ρίζες του φτάνουν ως τον «Κύκλωπα» του Θεόκριτου:

Γινώσκειν δ' οίμαί τυ καλώς, ιατρόν εόντα
και ταις εννέα δη πεφιλαμένον έξοχα Μοίσαις.

Αγωνία, λοιπόν, για τη φθορά, όχι για το θάνατο ή για τον έρωτα. «Ο θάνατος αντικρίζεται σαν φυσικό φαινόμενο, κι αυτό εξάλλου είναι ένα από τα φωτεινά σημεία της καβαφικής ποίησης». Όσον αφορά τα «ηδονικά» ή «αισθησιακά» ποιήματα του Καβάφη ελάχιστες φορές δονούνται από ένα τραγικό πάθος. Ο ερωτισμός του Καβάφη δεν είναι παρά ένας ερωτισμός οραμάτων. Απέναντι στη φθορά ο ποιητής θα αντιπαρατάξει την Τέχνη της Ποίησης. «Η ποίηση είναι γι' αυτόν μια υψηλή παρηγοριά, που κατευνάζει το άλγος της φθοράς με την μνημονική αναδρομή». Και η φθορά αυτή, άλλοτε εφαρμοσμένη στα έμψυχα, άλλοτε στα άψυχα και άλλοτε στα ίδια τα συναισθήματα, στις ψυχικές καταστάσεις, θα σημαδέψει βαθιά τον Καβάφη και την ποίησή του. «Ο άνθρωπος του τύπου τούτου είναι όλος αίσθηση και μνήμη. Έντονη «σωματική» μνήμη που παρατείνει τη διάρκεια των εντυπώσεων, τις ανανεώνει κι έτσι διασώζει το παρελθόν, που πάει να σβήσει μέσα σ' ένα αφύσικα απεριόριστο παρόν».

Μεταθανάτια ικανοποίηση του Καβάφη, του ανθρώπου που έδωσε στο έργο του όλη την δύναμίν του, όλην την μέριμναν, πρέπει να είναι ότι αυτό το ίδιο το έργο του νίκησε τον πανδαμάτορα χρόνο, έδωσε την άνισή του μάχη με τη φθορά και βγήκε κερδισμένο. Έτσι θαυμάσιος είν' ο έπαινόσ του... **Σωτήρης Τριβιζάς**, «Μελαγχολία του Ιάσωνος Κλεάνδρου», Τομές, αρ. 77-78, Οκτ.-Νοεμ. 1981, σ. 48-49

Είναι από τις λίγες φορές που η αγωνία του ποιητή για το επερχόμενο γήρασμα φανερώνεται τόσο έντονα στην επιφάνεια του ποιήματος, το οποίο αρχικά ίσως είχε τίτλο

«Μαχαίρι». Ένα τίτλο που υπογράμμιζε τη φρίκη των γηρατειών, άφηνε όμως ξεγυμνωμένη την προσωπική πληγή του ποιητή. Για τούτο ο Καβάφης σπεύδει να χρεώσει τη μελαγχολία, και την οδύνη, στο φανταστικό ποιητή Ιάσωνα Κλεάνδρου. Ισχύουν δηλαδή απολύτως και εδώ τα όσα επισημαίνει ο Γ. Π. Σαββίδης για το ξαναγράψιμο του «Ίμενος»: «Μας παρουσιάζει [ο Καβάφης] ένα άρτιο ποίημα, που δεν μπορούμε σίγουρα να το χαρακτηρίσουμε ως πολιτικό, ούτε καλά – καλά ως ιστορικό ποίημα, αλλά όπου η υποκειμενική εξομολόγηση, χωρίς να χάνει τη γνησιότητά της, κατακυρώνεται μέσα σε μια αντικειμενική ιστορικοπολιτική προοπτική». Έτσι ο ποιητής στα τέλη του βου μ.Χ. αιώνα στην Κομμαγηνή – τόπος και εποχή ανακατατάξεων και αλλαγών, όπως και του Καβάφη όταν γράφει (1918;) και δημοσιεύει (1921) το ποίημα – μελαγχολεί όχι για το όσα αλλάζουν γύρω του, όχι για την υποχώρηση της ελληνικής λαλιάς – η Κομμαγηνή τότε βρισκόταν περίπου στα όρια της ελληνικής γλώσσας, όπως και η Αλεξάνδρεια του Καβάφη, - όχι λοιπόν γι' αυτά ή ίσως και γι' αυτά, αλλά κυρίως για κάτι εντελώς προσωπικό και – όπως ο Καβάφης – ο Ιάσων Κλεάνδρου βρίσκει – για λίγο – ανακούφιση στα φάρμακα της ποιητικής γραφής.

Έχουμε λοιπόν ένα δυσανάλογα μεγάλο τίτλο, με προσεκτικά τοποθετημένη στίξη, ώστε να προβάλλει τα μέρη από τα οποία απαρτίζεται, που υποστηρίζει και συμπληρώνει ποικιλοτρόπως το ποίημα· ορίζει το (ψευδο)ιστορικό πλαίσιο και τον αφηγητή και δίνει έτσι διαχρονική ισχύ στα λεγόμενά του, αποστασιοποιεί τους υπόγειους διδακτικούς απόηχους και επιπλέον τονίζει (με τη μουσική σημασία) πρωτότυπα την ανάγνωσή του. (Σκεφτείτε π.χ. να είχε μόνο την πρώτη λέξη ως τίτλο· «Μελαγχολία»· λέξη κακοπαθημένη από τις ρομαντικές και συμβολιστικές υπερβολές, που ο Καβάφης – κλείνοντας το μάτι στον αναγνώστη – την ανανεώνει μέσα στη διαχρονική διάσταση και το ξάφνιασμα του μεγάλου στίχου). Ενός στίχου, τελικά, που θα μπορούσε να πάρει τη θέση του μέσα στο κείμενο, όπως π.χ. συμβαίνει στα ποιήματα «Τα επικίνδυνα», «Ίμενος», «Αιμιλιανός Μονάη...», «Κίμων Λεάρχου...», κ.ά., όπου του όνομα, ιδιότητα και εποχή δίνονται μέσα στο ποίημα και όχι (μόνο) στον τίτλο. Κάτι δηλαδή σαν «Έτσι μελαγχολούσε» ή «Λόγια της μελαγχολίας του Ιάσωνος Κλεάνδρου», κλπ., κλπ.

Στέφανος Διαλησμάς, «Ο τίτλος ως κειμενικό στοιχείο σε ποιήματα του Καβάφη», Οι ποιητές του Γ. Π. Σαββίδη, Εταιρεία Σπουδών Νεοελληνικού Πολιτισμού και Γενικής Παιδείας Σχολής Μωραΐτη, 1998, σ. 277-292

Παράλληλα κείμενα:

Κωνσταντίνος Καβάφης «Μελαγχολία του Ιάσωνος Κλεάνδρου, ποιητού εν Κομμαγηνή· 595 μ.Χ.»

Ου. Σαίξπηρ «Σονέτο 77»

Τα νιάτα πώς διαβαίνουν θα σου πει ο καθρέφτης,
και το ρολόι πώς φεύγουν οι ακριβές στιγμές σου·
τη σκέψη σου οι λευκές σελίδες θα κρατήσουν,
κι απ' ό,τι γράψεις ένα δίδαγμα θα πάρεις.
Πιστά ρυτίδες ο καθρέφτης θα σου δείξει,
που κάποιους τάφους ανοιχτούς θα σου θυμίσουν,
και θα σε μάθει αργός ο ίσκιος στο ρολόι
πώς προχωρεί προς την αιωνιότητα ο Χρόνος.
Πρέπει να εμπιστευθείς σε τούτα τ' άδεια φύλλα
όσα η ανάμνησή σου δεν μπορεί να σώσει·
και κάποτε θα δεις μεγάλα αυτά τα τέκνα
της σκέψης σου, που έτσι ξανά θα τη γνωρίσεις.
Όσες φορές κοιτάξεις τον καθρέφτη, το ρολόι,
θα ωφεληθείς· και θα γεμίζουν οι σελίδες.

Κατά τες συνταγές αρχαίων Έλληνοσύρων μάγων

«Ποιο απόσταγμα να βρίσκεται από βότανα
γητεύματος» είπ' ένας αισθητής,
«ποιο απόσταγμα κατά τες συνταγές
αρχαίων Έλληνοσύρων μάγων καμωμένο
που για μια μέρα (αν περισσότερο
δεν φθάν' η δύναμής του), ή και για λίγην ώρα
τα είκοσι τρία μου χρόνια να με φέρει
ξανά· τον φίλον μου στα είκοσι δύο του χρόνια
να με φέρει ξανά – την εμορφιά του, την αγάπη του.

«Ποιο απόσταγμα να βρίσκεται κατά τες συνταγές
αρχαίων Έλληνοσύρων μάγων καμωμένο
που, σύμφωνα με την αναδρομήν,
και την μικρή μας κάμαρη να επαναφέρει.»

Ιωαννίδης Άρης

Κωνσταντίνος Π. Καβάφης 1931

Πολύ σπανίως

Είν' ένας γέροντας. Εξηνητλημένος και κυρτός,
σακατεμένος απ' τα χρόνια, κι από καταχρήσεις,
σιγά βαδίζοντας διαβαίνει το σοκάκι.
Κι όμως σαν μπει στο σπίτι του να κρύψει
τα χάλια και τα γηρατειά του, μελετά
το μερτικό που έχει ακόμη αυτός στα νειάτα.

Έφηβοι τώρα τους δικούς του στίχους λένε.
Στα μάτια των τα ζωηρά περνούν η σπτασίες του.
Το υγιές, ηδονικό μυαλό των,
η εύγραμμη, σφιχτοδεμένη σάρκα των,
με την δική του έκφανσι του ωραίου συγκινούνται.

Κωνσταντίνος Καβάφης 1913

Ιωαννίδης

Έγραψαν για τον Καβάφη

«Η περίπτωση του είναι μοναδική στα νεοελληνικά γράμματα. Ξεκίνησε ως μέτριος Φαναριώτης, πέρασε από τον παρνασσισμό και τον συμβολισμό, για να καταλήξει σ' έναν εκπληκτικής ευστοχίας και ήθους ρεαλισμό. Τα ποιήματά του, λυρικά και δραματικά κατά βάση, έχουν ανθρωποκεντρικό χαρακτήρα. Στους στίχους του κυκλοφορεί ένας ολόκληρος λαός επώνυμων και ανώνυμων προσώπων, φυσιογνωμίες ιστορικές και ψευδοϊστορικές, μορφές της μυθολογίας, μα και της σύγχρονης του Αλεξάνδρειας. Τα περιστατικά που μας αφηγείται βρίσκονται στο περιθώριο της επίσημης Ιστορίας. Προτιμά να κινείται περισσότερο στις περιοχές του ελληνιστικού κόσμου και στις πολιτικές και θρησκευτικές ίντριγκες του Βυζαντίου, παρά στην αρχαιοελληνική κοινωνία. Το σύνολο του έργου του (τα 154 ποιήματα του «κανόνα», τα «Κρυμμένα», τα «Αποκηρυγμένα», και τα πεζά του κείμενα) υποβάλλουν τη φυλετική συνοχή και συνείδηση ολόκληρου του ελληνικού κόσμου. Ο Γ. Π. Σαββίδης, στον οποίον οφείλει πολλά η καβαφική φιλολογία, δήλωνε το 1963 ότι μπορούμε ανεπιφύλακτα να ονομάσουμε τον Καβάφη εθνικό ποιητή. Στην ποίησή του συγκλίνουν και συγχωνεύονται με μοναδικό τρόπο ποικίλα ρεύματα, ενώ ταυτόχρονα διαγράφεται καθαρά το πρόσωπο του ελληνικού μοντερνισμού. Όπως συμβαίνει με όλους τους μείζονες ποιητές, ο Καβάφης προηγήθηκε της εποχής του και, όπως έχει παρατηρηθεί, «μίλησε για τον έρωτα και τον θάνατο, για τη βία και τη μέθη της εξουσίας, για τον πολιτικό οπορτουνισμό και τη διάψευση των μεγάλων ιδανικών». Είναι ο πρώτος Έλληνας ποιητής με τόση μεγάλη απήχηση στο εξωτερικό, σχεδόν σε όλες τις γλώσσες. Είναι, επιπλέον, ο μοναδικός μέχρι στιγμής σύγχρονος Έλληνας ποιητής, που έχει επηρεάσει σε τέτοια έκταση και με τόση διάρκεια νεώτερους ξένους ποιητές σε πολλές χώρες. Η φωνή του ακούγεται καθαρά και σε ολόκληρη τη μεταπολεμική ελληνική ποίηση, η οποία, μετά τον Καβάφη, γράφεται διαφορετικά στην Ελλάδα. Δασκαλόπουλου Δ., «Κ. Π. Καβάφης: Λυρικός και στοχαστικός, προηγήθηκε της εποχής του», ΤΑ ΝΕΑ, 22/11/1999.

«Η γλώσσα του Καβάφης είναι τελείως ιδιότυπη. Με την αθηναϊκή καθιερωμένη «ποιητική» δημοτική (του Παλαμά π.χ.) δεν έχει καμιά σχέση, αλλά και, παρ' όλη τη συχνή χρήση τύπων της καθαρεύουσας, βρίσκεται μακριά και από την τυπική καθαρεύουσα, παλαιότερη ή νεώτερη. Οι άκρατοι δημοτικιστές δεν του συγχώρησαν ποτέ τη μη προσαρμογή του, αλλά και οι καθαρευουσιάνοι δύσκολα θα τον δέχονταν στη χορεία τους. Βασικά η γλώσσα είναι ζωντανή, «δημοτική», οι εκτροπές προς την καθαρεύουσα είναι ίσως ένα θελημένο πεζολογικό, ρεαλιστικό στοιχείο, η δημοτικιστική όμως βάση δίνει θερμότητα και γνησιότητα στο λόγο, ενώ οι πολιτικοί ιδιωματισμοί (επίμονα, και θα έλεγα, αυτάρεσκα κρατημένοι) δηλώνουν την ακριβή παρουσία του ανθρώπου. Και ο στίχος, σαν τη γλώσσα, καλλιεργεί τα πεζολογικά, «αντιποιητικά» στοιχεία, και θέλει να έχει τη βαρύτητα της ρεαλιστικής διαπίστωσης. [...] Στην ποιητική του Καβάφης τίποτα δεν

είναι τυχαίο. Τα ποιήματά του τα προσέχει και τα λεπτοουργεί ως την τελευταία λεπτομέρεια. Η στίξη, οι περίοδοι, οι παύσεις, όλα είναι υπολογισμένα, όλα υπηρετούν την «τέχνη της ποιήσεως», ακόμα και η τυπογραφική εμφάνιση. Το καθετί τεχνουργημένο με κομψότητα και καλαισθησία.» Πολίτη Λ., Ιστορία της νεοελληνικής λογοτεχνίας, Δ' Έκδοση, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα, 1985, σ. 234 - 235.

«Η καταφυγή στον ιστορικό μύθο δεν είναι για τον Καβάφη απόδραση από τα προβλήματα του καιρού του. Η ιστορία ποτέ δεν καταντάει στο έργο του εναλλακτική λύση που προσφέρει ένα εθνικό άλλοθι ή περιθώρια πατριωτικών ψευδαισθήσεων. Στέκει πάντα ένα ομόλογο, διαμετρικά αντίθετο από τη λογοτεχνία των χρόνων της έξαρσης του μεγαλοϊδεατισμού. Στην ιστορία, όχι την ένδοξη αλλά τη μεταβατική, την ελληνοιστική με τη διάχυτη ηθική και πολιτική σύγχυση, όταν η ειδωλολατρία εξακολουθούσε να επιβιώνει παράλληλα με τη χριστιανική μυσταγωγία, στην αμφιταλαντευόμενη ιδεολογία της, την οποία είχε διεξοδικά μελετήσει, στους εύκολους και εξυπηρετικούς συμβιβασμούς της και, κυρίως, στην ανασφάλειά της, ο Καβάφης αναγνωρίζει τα συμπτώματα της κοινωνίας του καιρού του, την κοινωνία της “παρακμής”» Vitti M., Ιστορία της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας, Εκδόσεις Οδυσσέας, Αθήνα, 1992, σ. 334.

«Ο Καβάφης δεν είναι, βέβαια, εθνικός ποιητής, με τη σημασία που δίνουμε στη λέξη μιλώντας για τον Σολωμό ή τον Παλαμά· είναι διεθνικός. Έχει όμως φυλετική συνείδηση και συνδέεται με τον ελληνοισμό μέσα απ’ τους ελληνοιστικούς χρόνους και την παράδοση την πνευματική, καθώς και μέσα απ’ το σύγχρονό του ελληνοισμό της διασποράς. Απ’ την άλλη μεριά, η επίδρασή του στους μεταγενέστερους και τα προδρομικά του στοιχεία τον συνδέουν με τη νεώτερη ποίηση, δένοντάς τον πιο στενά με το σώμα της γραμματολογίας μας. Δε μπορούμε να πούμε, εντούτοις, καθώς άστοχα ακούστηκε να λέγεται, πως έσπασε και την παράδοση ή πως έφερε τους νέους εκφραστικούς τρόπους, μια και την ώρα εκείνη η παραδοσιακή ποίηση βρισκόταν στην ακμή της, κι ύστερα απ’ αυτόν ακολούθησε ολόκληρη σειρά σπουδαίων παραδοσιακών εκπροσώπων. Ο Καβάφης μπορεί να ανέτρεψε τους ως τότε κανόνες της ποιητικής αρμονίας και να έκανε το ποίημά του να ηχήσει παράδοξα και ασυνήθιστα για τ’ αυτιά των σύγχρονών του, μα υπήρξε μια «εξαίρεση»: ένας πρόδρομος και μαζί ένας καθυστερημένος επίγονος, που συνδέει το ελληνικό παρόν με το ελληνοιστικό παρελθόν και την παράδοση με την ποίηση του καιρού μας.»
Στεργιόπουλου Κ. (επιμέλεια), «Κ. Π. Καβάφης», Η ελληνική ποίηση· Ανθολογία - Γραμματολογία· Η ανανεωμένη παράδοση, Αθήνα, Σοκόλης, 1980, σ. 201.

α) Το γλωσσικό μίγμα των ελλήνων εμπόρων της Διασποράς αποτελούσε τη βάση της γλώσσας του Καβάφη.

β) Η ποιητική γλώσσα του Καβάφη αποτελεί ένα μίγμα, του οποίου βασικό υλικό είναι η μητρική του γλώσσα και η γλώσσα που μιλιόταν στο άμεσο κοινωνικό του περιβάλλον· σ’ αυτό έχουν προσμιχθεί γλωσσικά στοιχεία που έχουν αντληθεί από τους αρχαίους και

τους μεσαιωνικούς Έλληνες συγγραφείς, που διάβαζε ο Καβάφης.

γ) Το γλωσσικό αυτό μίγμα υποστηρίζεται θεωρητικά από την αντίληψη του Καβάφη για τη συνέχεια της ελληνικής γλώσσας - μια αντίληψη που εκτείνεται σ' ολόκληρη την ελληνική ιστορία.

δ) Ο Καβάφης έμεινε συνειδητά αμέτοχος στο «γλωσσικό αγώνα» που πυροδότησε το Ταξίδι (1888) του Ψυχάρη - σ' αντίθεση με τους Έλληνες της «εμπορικής» Διασποράς Π. Βλαστό και Α. Πάλλη· ταυτόχρονα, δεν πήρε μέρος στους (ψευτο-)εθνικούς αγώνες, που συγκλόνισαν την Ελλάδα της εποχής του: ο Καβάφης ήταν και στα «εθνικά» ζητήματα, όπως και στην ποίησή του, ένας «κριτικός ρεαλιστής».

ε) Ο Καβάφης δεν μπορούσε να υποτάξει τις καλλιτεχνικές-ποιητικές εκφραστικές του ανάγκες σε ένα «γλωσσικό μοντέλο» - ούτε του Κοραή, του Κόντου ή του Ψυχάρη.

Γ. ΒΕΛΟΥΔΗΣ

Πρέπει όμως να μιλήσω αμέσως και για τη γλωσσική αλλημεία του Καβάφη, όπου συμπλέκονται στοιχεία της δικής του καθαρεύουσας και της δικής του δημοτικής. Και η περίπτωση όμως του Καβάφη απαιτεί πρώτα κάποιες περιφερειακές διαπιστώσεις, οι οποίες αφορούν τόσο την επιλογή όσο και την υποδοχή της μεικτής γλώσσας του.

Θυμίζω λοιπόν ότι το καθαφικό γλωσσικό ιδίωμα σαφώς εξελίσσεται: στην πρώιμη περίοδο η καθαφική καθαρεύουσα ανακαλεί την προγραμματική καθαρεύουσα της Αθηναϊκής Σχολής· στη συμβολική περίοδο εμφανίζεται και εξέχει το χαρακτηριστικό καθαφικό μείγμα λόγιας και δημοτικής γλώσσας· το μείγμα ωστόσο αυτό υποχωρεί, υπέρ της δημοτικής, στην ώριμη και όψιμη πια περίοδο, όταν σαφώς ο Καβάφης ορίζει και ασκεί τον δικό του ιστορικό και ερωτικό ρεαλισμό.

Προκειμένου εξάλλου να εξηγηθεί το μεικτό καθαφικό γλωσσικό ιδίωμα, που διαστίζεται από καθαρεύοντα στοιχεία, νομίζω ότι οφείλουμε να λάβουμε υπόψη την αναγνωστική προσήλωση του αλεξανδρινού ποιητή σε κείμενα της ελληνιστικής και όψιμης αρχαιότητας. Προφανώς η αναγνωστική αυτή τριβή του Καβάφη με την αρχαία ελληνική γλώσσα αφήνει τα ίχνη της στην εξελισσόμενη γλώσσα του.

Τέλος, η λόγια καθαρεύουσα επιλέγεται από τον Καβάφη ειδικότερα σε ποιήματα με επιγραμματικό χαρακτήρα. Παράδειγμα το πασίγνωστο ποίημα «Θερμοπύλες» αλλά και το διασημότερο «Υπέρ της Αχαϊκής Συμπολιτείας πολεμήσαντες». Σ' αυτόν τον τύπο ποιήματος το λόγιο γλωσσικό ιδίωμα εξασφαλίζει πράγματι έναν ποιητικό λόγο θεσμοθετημένης σεμνότητας και τελετουργικής αυστηρότητας.

Όπως κι αν έχει το πράγμα, πρέπει να ομολογηθεί ότι η ανεπιφύλακτη υποδοχή της καθαφικής γλώσσας εμφανίζεται μάλλον αργά. Στον μεσοπόλεμο πάντως δημιουργεί ακόμη είτε βίαιες αντιδράσεις των δημοτικιστών (ο Βλαστός λ.χ. χαρακτηρίζει τον Καβάφη, εξαιτίας της γλώσσας του, καραγκιόζη) ή έστω ανομολόγητη αμηχανία (ευδιάκριτη στην πρώτη επαφή του Σεφέρη με την καθαφική ποίηση και τα καθαφικά ποιήματα).

Ειδικότερα τώρα η καθαφική αναπλήρωση του κενού, όπως το όρισα, πραγματοποιείται με

Ιωαννίδης Αρης

τρεις τουλάχιστον τρόπους:

1) Ο Καβάφης φαίνεται να διαπιστώνει εγκαίρως την απροκάλυπτη κάποτε αισθηματικότητα ή και αισθηματολογία της δημοτικής γλώσσας· για να την αποφύγει μετασχηματίζει, με στοιχεία της καθαρεύουσας, το άμεσο αίσθημα σε ιστορικό, ερωτικό ή και καθαρώς νοητικό είδωλο. Έτσι επιτυγχάνεται η επικάλυψη της βιωματικής παθολογίας.

2) Τούτο σημαίνει ότι η λόγια γλώσσα στον Καβάφη λειτουργεί συγχρόνως ως φίλτρο υπόκρισης και ειρωνείας· τον βοηθεί δηλ. να μεταβάλει τα πρόσωπα των ποιημάτων του σε προσωπεία και, κυρίως, να καταστήσει τη δική του *persona* διφορούμενη.

3) Αναπληρωματικό επίσης ρόλο του ενδιάμεσου κενού μεταξύ βιωματικής και γλωσσικής εμπειρίας αναλαμβάνει η επιλεκτική καθαρεύουσα του Καβάφη, στον βαθμό που βοηθεί στη σκόπιμα πεζολογική προσγείωση του ποιητικού λόγου. Υπενθυμίζεται ότι ο Αλεξανδρινός συνθέτει τα ποιήματά του, προτού ακόμη ανθίσει ο δικός μας μοντερνισμός, ο οποίος, εκτός των άλλων, επιφέρει δραστικές αλλαγές στο προηγούμενο ποιητικό λεξιλόγιο. Προδρομικά λοιπόν ο Καβάφης, αντιδρώντας και σε τούτο το κεφάλαιο στην παλαμική παράδοση, σπάζει το φράγμα του παραδοσιακού ποιητικού λεξιλογίου, με τη βοήθεια της τρέχουσας καθαρεύουσας, ως γλώσσας της καθημερινής συναλλαγής. Και τούτο συμβαίνει, όπου και όταν το ποίημα απαιτεί ένα είδος δραστικής πεζολογίας, για να δηλώσει επαρκώς τη ρεαλιστική του σκηνοθεσία.

Δ. Ν. ΜΑΡΩΝΙΤΗΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ

ΤΕΚΝΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΤΟΥ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ

ΚΑΙ ΤΕΚΝΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΥΠΑΛΛΗΛΩΝ ΣΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ

ΤΕΤΑΡΤΗ 17 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 2003

ΕΞΕΤΑΖΟΜΕΝΟ ΜΑΘΗΜΑ:

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ (ΘΕΩΡΗΤΙΚΗΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗΣ)

ΣΥΝΟΛΟ ΣΕΛΙΔΩΝ: ΤΡΕΙΣ (3)

Α'. ΚΕΙΜΕΝΟ

Κωνσταντίνος Καβάφης (1863 - 1933)

Μελαγχολία του Ιάσωνος Κλεάνδρου

ποιητού εν Κομμαγηνή' 595 μ.Χ.

Το γήρασμα του σώματος και της μορφής μου
είναι πληγή από φρικτό μαχαίρι.

Δεν έχω εγκαρτέρησι καμιά.

Εις σε προστρέχω Τέχνη της Ποίησης,

που κάπως ξέρεις από φάρμακα'

νάρκης του άλγους δοκιμές¹, εν Φαντασία και Λόγω².

Είναι πληγή από φρικτό μαχαίρι. —

Τα φάρμακά σου φέρε Τέχνη της Ποίησης,

που κάμνουνε — για λίγο — να μη νοιώθεται η πληγή.

(1921)

1. νάρκης του άλγους δοκιμές' δοκιμές νάρκης του άλγους' απόπειρες να
κατευνασθεί ο πόνος.

2. εν Φαντασία και Λόγω' με τη δύναμη της φαντασίας που συλλαμβάνει και με
τη μαγική λειτουργία του λόγου, δηλ. της γλώσσας, που πραγματοποιεί τη
σύλληψη.

Β'. ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Σε ποια κατηγορία ποιημάτων του Κ. Καβάφης εντάσσεται το ποίημα :

«Μελαγχολία του Ιάσωνος Κλεάνδρου ποιητού εν Κομμαγηνή' 595 μ.Χ.»

(Μονάδες 5) Να δικαιολογήσετε την απάντησή σας χρησιμοποιώντας
συγκεκριμένα στοιχεία του ποιήματος. (Μονάδες 10) **Μονάδες 15**

2. «Είναι ένας από τους εκτενέστερους τίτλους ποιημάτων που έγραψε ποτέ ο
Καβάφης. Όχι χωρίς λόγο γιατί το ιστορικό άλλοθι αυτού του εσωτερικού
μονολόγου περιορίζεται στον τίτλο, και έτσι η ταύτιση των δύο ποιητών γίνεται
σχεδόν αναπόφευκτη» (Γ.Π. Σαββίδης, Μικρά καβαφικά, Α', Ερμής 1996, σ. 294).
Να επαληθεύσετε την άποψη αυτή με συγκεκριμένες αναφορές στο ποίημα.

Μονάδες 20

3. Με ποια εκφραστικά μέσα ο ποιητής:

- α) εκφράζει την αγωνία του για τη φθορά που συμπορεύεται με τα γηρατειά;
β) επιτυγχάνει την επικοινωνία του με την “Τέχνη της Ποιήσεως”;

Μονάδες 20

4. Να σχολιάσετε σε μία παράγραφο τους παρακάτω στίχους του ποιήματος:

Είναι πληγή από φρικτό μαχαίρι –
Τα φάρμακά σου φέρε Τέχνη της Ποιήσεως,
που κάμνουνε—για λίγο—να μη νοιώθεται η πληγή.

Μονάδες 25

5. Να συγκρίνετε τον τρόπο με τον οποίο αντιμετωπίζεται το θέμα της σχέσης που έχει η Ποίηση με το Χρόνο που περνά στο ποίημα του Κ. Καβάφη :
«Μελαγχολία του Ιάσωνος Κλεάνδρου ποιητού εν Κομμαγηνή· 595 μ.Χ.»
και στο απόσπασμα από το ποίημα του Τ. Λειβαδίτη «Φύλλα Ημερολογίου» που ακολουθεί :

Τάσος Λειβαδίτης, «Φύλλα ημερολογίου» (απόσπασμα)

Ποιος ξέρει τι θα συμβεί αύριο, ή ποιος έμαθε ποτέ τι συνέβη χτες,
τα χρόνια μου χάθηκαν εδώ κι εκεί, σε δωμάτια, σε τραίνα, σε όνειρα (. . .)

Κύριε ¹, αδίκησες τους ποιητές δίνοντάς τους μόνο έναν κόσμο,
κι όταν πεθάνω θα 'θελα να με θάψουν σ' ένα σωρό από φύλλα ημερολογίου
για να πάρω και το χρόνο μαζί μου.

Κι ίσως ό,τι μένει από μας ² να 'ναι στην άκρη του δρόμου μας

ένα μικρό μη με λησμόνει ³. (Τάσος Λειβαδίτης, «Τα χειρόγραφα του
Φθινοπώρου», Κέδρος, Αθήνα 1990, σ.13).

1. Κύριε· επίκληση στο Θεό.

2. Κι ίσως ό,τι μένει από μας· από μας τους ποιητές.

3. ένα μικρό μη με λησμόνει· αγριολούλουδο. Εδώ χρησιμοποιείται
μεταφορικά και σημαίνει μη με ξεχνάς. **Μονάδες 20**

Φροντιστήριο Μ.Ε.

Φιλολογικό & Οικονομικό

Ιωαννίδης Άρης

Ντανοπούλου - Ιωαννίδου Όλγα

1^ο σπουδαστήριο: Τοπάλη 15-Δημητριάδος (3^{ος} όροφος)
2^ο σπουδαστήριο: Κ. Κατιάλη 28-Δημητριάδος (1^{ος} όροφος)
τηλ.: 24210 23227, κιν.: 6976 796234